

Kavringen

**FROGNER
HISTORIELAG**

*Nr. 95
Oktober 2019*

KAVRINGEN nr. 95 – Oktober 2019

Utgitt av

Frogner historielag

Tidemandstuen, Tidemands gate 44, 0260 Oslo

post@frognerhistorielag.no

ISSN 1892-1825

Redaksjon:

Wenche Lie Giæver, Lasse Tømte

Bjørn Stendahl (ansv. red.), Knut Are Tvedt,

Styret i Frogner historielag:

Leder:

Elisabeth Solem

Grandeveien 3 C, 0286 Oslo

Tlf 22 43 70 28 – mobil 98 46 45 86

E-post: elisabeth.solem@getmail.no

Nestleder:

Erik Collett

Thomas Heftyes gate 47, 0267 Oslo

Tlf 90 52 44 84

E-post: erik.collett@gmail.com

Sekretær:

Wenche Lie Giæver

Hammerstads gate 23 E, 0363 Oslo

Tlf 95 07 50 43

E-post: wenche.giaver@gmail.com

Medlemskontakter/
hjemmeside/facebook:

Lasse Tømte

Løkkeveien 13 A, 0253 Oslo

Tlf 90 85 73 78

E-post: lasse_tomte@me.com

Eva Kvandal

Drammensveien 64, 0271 Oslo

Tlf 22 55 01 46 – mobil 90 17 33 30

E-post: evakvandal@yahoo.com

Regnskapsansvarlig:

Jan Birger Blom

Sorgenfrigata 7, 0367 Oslo

Tlf 41 43 54 45

E-post: janbbloom@hotmail.com

Redaktør:

Bjørn Stendahl

Hagegata 31, 0653 Oslo

Tlf 95 75 43 63

E-post: stendahl@munkedammen.no

Styremedlem:

Else Espeland

Tlf 91 58 78 13

Vararepresentanter:

Sidsel Levin

Eilert Sundts gate 23, 0259 Oslo

Tlf 22 44 69 44 – mobil 98 82 94 65

E-post: sid-lev@online.no

Truls Aslaksby

Mosses vei 2, 1450 Nesoddtangen

Tlf 98 68 21 66

E-post: trulsaslak@gmail.com

Frist for stoff til neste nummer:

15. januar.

Annonser:

Elisabeth Solem – tlf 98 46 45 86

E-post: elisabeth.solem@getmail.no

Tekn. ass., korrektur m.m.:

Astri Vannebo

Lederen har ordet

Frogner historielag er 25 år! Historielaget ble etablert i 1994, men Kavringen ble først utgitt i april 1995. Merete Lie Hoel var Kavringens første redaktør. Det er interessant å lese de første utgavene av vårt kjære medlemsblad. Vi tillater oss å sitere fra den aller første lederen:

Vel møtt i dette lille bladet som skal komme ut tre ganger i året, og være til hygge og nytte for alle som elsker sin bydel. Det fins ingen bedre i hele Oslo, i alle fall ikke noen som er så variert og gir så mye som Bygdøy Frogner med Ruseløkka, og de vakre øyene i fjordbassenget.

Vi som trives på asfalt, kan vandre blant gamle hus og nye hus, høye hus og små, lave hus, forbi bittesmå forhager og hus med hager på taket. Vi kan vandre langs havnen og se på de store skipene og de små motorbåtene, vi kan til og med fiske fra båt og brygge. Vi kan gå på villaveier på Bygdøy, som forteller historie, høre barnerop fra barnehager, høy latter fra skoleungdom i frikvarterene, gå på ski i Frognerparken og svømme i Frognerbadet, og vi kan nyte kunst i de mange representative kunstgallerier, og attraktive museer.

Vi kan se i spennende klesbutikker og kjenne lukten fra fiskebutikker, titte i antikvitetsbutikker og rote i antikvarier, beundre spennende interiører i elegante butikker. Vi kan gå på premiekinno og kino som viser eldre filmer. Vi kan gå til en full kirke med en hyggelig menighet på søndager, og til konserter i en kirke som er skapt for musikk. Vi kan gå på små lokale restauranter og kafeer, og på dyre fine spisesteder. Vi kan gå til sentrum på egne ben, men vi har også raske offentlige kommunikasjoner.

Vi kaller bladet «Kavringen», for det er et lite blad, som det lille skjæret med fyrlykten. Men som lykten skal vi forhåpentligvis lyse opp litt i hverdagen, bringe stoff som skal vise hvilken enormt interessant bydel vi bor i, og gi lyst til å se mer og vite mer om den. Men vi skal også rette fyrlykten mot det som er skjevt og galt.

Frogner i april 1995, Merete Lie Hoel

Vel møtt til jubileumsfeiring den 12. oktober!

Elisabeth Solem

På forsiden denne gang: Schafteflokken, selvfølgelig. Her ble den eldste delen av historielaget startet for 25 år siden, her har vi feiret våre jubileer – også vårt tjuenfemte. Foto: Bjørn Stendahl, oktober 2019.

25 år!

Gratulerer – historielaget er 25 år i år! Iallfall en del av det. Den eldste delen het *Bygdøy Frogner kultur- og historielag*, og ble, som alle nå vet, stiftet på Schaftefløkken 12. oktober 1994. Den andre delen het *Uraniensborg Majorstuens historielag*, og ble stiftet på Oslo Bymuseum 21. november 1995, altså bare vel ett år senere.

Bydelsordningen den gang (1988–2003) hadde litt rare grenser (som i dag...). Nedre del av Frogner var én bydel sammen med Bygdøy og øyene utenfor (fra Dyna fyr til og med Bleikøya). Nord for denne lå bydelen Uraniensborg–Majorstuen, som omfattet området fra øvre del av Frognerveien til Pilestredet–Suhms gate–Apalveien. Grensen mellom bydelene gikk i Colbjørnsens gate–Gyldenløves gate (til og med nr. 20) i sikksakk over til Tors gate–Eckersbergs gate–Frognerveien (fra 43 til og med nr. 67), det vil si at selveste Frogner hovedgård ikke lå i Frogner bydel, men i Uraniensborg–Majorstuen...

Fra 1.1.2004 var de to bydelene slått sammen til Frogner bydel, og 1.3.2006 fant historielagene det fornuftig å slå seg sammen til ett, til *Frogner kultur- og historielag*, fra 28.2.2007 forenklet til *Frogner historielag*.

Historikken til lagenes første 20 år er detaljert beskrevet i Kavringen nr. 74 (august 2014), nr. 75 (november 2014) og nr. 79 (november 2015). Der fortelles det om oppstarten, etter et tilfeldig møte på Lindøya østre brygge mellom Gry Waage og en bydelsansatt kulturarbeider (Dag Ivar Rognerød), og påfølgende aktiv støtte av Eva og Ragnvald Bing Lorentzen. Det fortelles om interessante møter, byvandring og lengre turer, med 8–10 arrangementer i året (for hvert historielag), om samarbeidende møter før sammenslutningen, og om lagenes tidsskrift (Kavringen fra april 1995, UraMajs blad 1995–2005).

De første vandringene fant sted to dager etter hverandre i mai 1995, fra Hydroparken til Skillebekk og fra Kongsgården til Dronningberget. Den første båtturen gikk en måned senere (piknik på Lindøya). UraMaj arrangerte bussturer til Ringerike i 1999 og til Hadeland og Hurdal i 2000; Bygdøy Frogners første bussturer gikk sommeren 2000 til «småbyer i storbyen» (Ullevål hageby, Lindern, Torshov, Rodeløkka, Haslebyen, Lille Tøyen, Kampen, Vålerenga og Ekeberg). Senere var det fellesturer til Romerike, Vestfossen, Vestfold, Halden, Eidsvoll, Hamar o.a. I 2010 gikk turen til og med til København.

Som nevnt, dette kan det leses mer om i Kavringen for fem år siden; det gir både gode minner og inspirasjon til nye eventyr i et langt, kommende liv. Lykke til videre!

*

Ledere av Bygdøy Frogner kultur- og historielag: Gry Waage 1994–2003, Ragnvald Bing Lorentzen 2003–06.

Ledere av Uraniensborg Majorstua historielag: Bjørn Korsvold 1995–99, Knut

Holtermann 1999–2004, Nicolai Beer 2004–05, Knut Holtermann 2005–06.
Leder av Frogner historielag: Elisabeth Solem 2006–.

Ti på topp i verv:

Ragnvald Bing Lorentzen (styremedlem 1994–2007, redaksjonsmedlem 1997–2019, verv i 24,5 år), Bjørn Stendahl (styremedlem/ansv. redaktør 1997–, hittil 22,5 år), Gry Waage (styremedlem 1994–2007, redaksjonsmedlem 1997–2012, verv i 18 år), Peter Wollnick (styremedlem 1997–2007, redaksjonsmedlem 1997–2012, verv i 15,5 år), Elisabeth Solem (styreleder 2006–, hittil 13,5 år), Liv Clemens (styremedlem 2006–2017, redaksjonsmedlem 2015–19, verv i 13 år), Jan Birger Blom (styremedlem 2008–, hittil 11,5 år), Bjørn Korsvold (styremedlem UraMaj 1995–2006, 10,5 år), Mette Clifford (styremedlem UraMaj 1995–2006, 10,5 år), Knut Holtermann (styremedlem UraMaj/Frogner 1997–2007, 10 år).

Æresmedlemmer: Gry Waage, Ragnvald Bing Lorentzen, Bjørn Stendahl, Elisabeth Solem.

Vandringer har vært viktige deler av våre aktiviteter, oftest i urbane strøk, på Hamar eller i Halden eller i Oslo – som på Tjuvholmen og Aker brygge en maidaag for ti år siden. Foto: Liv Clemens.

Fra møtelivet

Vandringen på Østre Frogner-rygg

I strålende kveldsol møtte ca. førti medlemmer til historielagets vandring fra Rosenborghøyden til Grotten, tirsdag 27. august. Rosenborggaten og Schönings gate ble navngitt i 1879, etter byutvidelsen i 1878. Løkken fra 1830 ble kalt Overhaug (ovenfor Underhaug), tidligere Spormakerløkken av Nedre Blindern. Denne del av Frogner ligger ca. 60 meter over havet, og er således bydelens høyeste punkt.

Løkkene ble oppdelt i parseller etter hvert som området rundt Homansbyen ble utbygget. Tømmermannen Peder Galterud kjøpte parseller på utsiktssiden av Rosenborggaten i 1856, og døpte stedet til Rosenborg. På gamle Froms løkke bodde Peter Chr. Asbjørnsen til han døde i 1885.

Rosenborg gate 3 ble bygget i 1893 som Elisa Korens pensjonat, eid i dag av Fagerborg menighet. (Se Kavringen nr 44 og 49.)

Bogstadveien 12 ble bygget i 1887, arkitekt Ove Ekman, huset Kristiania Vestre Arbeidersamfund og Rosenborg Theater, byens første kommunale kino i årene 1921–1940. Her var det jazzkonserter under krigen.

Bogstadveien 11 er et kjent landemerke, Franck-gården fra 1900. Bogstadveien 9 fra 1936 huset Rosenborg kino fra 1937 til 1980. Her begynner Sporveisgata, oppkalt etter Kristiania Sporveisselskabs stall og vognhall i Sporveisgata 8 fra 1875, med plass til 116 hester, 28 vogner og 16 sleder. Mellom Sporveisgata 37 og 35 gikk bygrensen Christiania–Aker 1859–1878, mellom det som i dag er Rosenborg kino og Hegdehaugen skole. Sporveisgata 20 er i dag Den tyske skole, men ble bygget som Hegdehaugen skole, middelskole og gymnas. Man er nå på det området som var den gamle løkken Underhaug. Bergslisens gate, oppkalt etter billedhuggeren Brynjulf Bergslien, het «Firkanten» 1891–1901. Vi krysset derfra gjennom kvartalet ned til Underhaugsveien og passerte bak nr. 13, Studenterhjemmet Sollandet, anlagt i 1876 og kjent fra Arne Garborgs «Bondestudentar». Nr. 15 er Studenthjemmet / Gardens Hotell.

Når vi vandrer i Underhaugsveien og videre til Josefines gate, befinner vi oss i Homansbyen. I Underhaugsveien ser vi det gotisk-inspirerte gjerdet, som var en kandidat til Frogner historielags rehabiliteringspris. Homansbyen er preget av romantisk villaarkitektur, som spiller flere europeiske stilarter fra gotikk, renessanse og barokk. Byen «bak slottet» ble utviklet fra 1858 av bl.a. brødrene Homan, som engasjerte arkitekt Georg Andreas Bull til å bygge en ny bydel etter den siste moten i Europa.

I krysset Pilestredet / Josefines gate, adresse Pilestredet 69, ligger Vestre Frikirke fra 1920, tegnet av Aars og Ree. Opp Homansbakken kom vi til gamle Lille Aker gård, som ble til Schramstuen, Petersberg og omkring 1814 til Frihedssæde. Denne del av Homansbyen huser i dag Kristelig Gymnasium, tegnet i 1916 av arkitekt H. F. Coll, og senere utvidet. Adressen er Josefines gate 8. I nr. 10, fra 1877, bodde Nils Collett Vogt. Josefines gate 12, fra 1871, ble ombygget i 1956 til goetheansk stil. Gustavs gate 1–3 og Oscars gate 10–17 ble bygget mellom 1858 og 1894.

Fra Homansbyen kom vi til Grønnegata 19, hvor fem løkker ble samlet til Soenerløkken. I 1833 fikk Thomas Heftye anlagt hovedbygningen, overtatt i 1848 av Chr. Sørensen og i 1869 av regjeringsadvokat Christian Lasson med kone og ni barn, som senere kom til å prege Kristianias kulturliv. I Grønnegata 2 bodde Ludvig Mathias Lindeman i en trevilla, som brant i 1859.

Ned mot Parkveien lå løkken Frydendal eller Lille Uranienborg, kjent for Kavringens lesere som en historisk viktig del av byen, og som for tiden er truet av massive utbyggingsplaner. Særlig Parkveien 29 og 31 fra 1845, tegnet av Linstow, og Parkveien 27 (Bertelosten) fra 1847, tegnet av Nebelong, er fremragende eksempler på byggestil fra første halvdel av 1800-tallet.

Videre langs Wergelandsveien, døpt i 1864, har vi Wergelandsveien 29: Oslo Lærerhøgskole fra 1932, tegnet av Henry Coll, i dag Litteraturhuset. Wergelandsveien 27: tegnet av Binneballe i 1863, militært sykehus i 1915. Wergelandsveien 25: tegnet i 1847 av J. H. Nebelong. Wergelandsveien 23B: tegnet av Henrik Thrap-Meyer i 1865. Wergelandsveien 21, fra 1866, arkitekt Jacob W. Nordan, har huset Wergelandsveiens klinikk. Wergelandsveien 17 ble bygget som Kunstnernes Hus ved arkitektene Blakstad & Munthe-Kaas. Wergelandsveien 15 er Lektorenes Hus fra 1958, arkitekt Ragnar Nilsen.

Wergelandsveien 2 er Grotten, æresbolig for kunstnere. Her bodde Henrik Wergeland 1841–45. Bodil Stenseth har skrevet en grundig dokumentasjon av Wergelandsveiens historie i sin bok, *Wergelandsveien*.

Denne interessante vandringen, ledet av Bjørn Stendahl og Truls Aslaksby, ble avsluttet inne i selve Grotten, hvor Eva Kvandal fortalte litt om Grottens historie, og Lasse Tømte deklamerte Wergelands «Mig selv», basert på en konflikt Wergeland hadde med Morgenbladet. Til slutt sang alle «Nisser og dverge», skrevet av Wergeland, nettopp med Grotten som inspirasjon.

Elisabeth Solem

Allsang i Grotten.

Foto: Janne Boassen.

Kommende møter

Frogner historielag 25 år

Vårt historielag (nærmere bestemt Frogner–Bygdøy-delen) ble etablert 12. oktober, 1994, altså for 25 år siden. Det må feires!

Vi innleder med en liten vandring, og ber alle om å møte opp på Solli plass, på plenen mellom Bygdøy allé og Drammensveien *lørdag 12. oktober kl. 14.00*. Vi ender på Schafteeløkken, der det blir forfriskninger og underholdningsinnslag fra ca. kl. 15.30 (for dem som vi gå direkte dit). Deltakeravgift kr 250. Omgående påmelding til Elisabeth Solem, elisabeth.solem@gmail.com eller hennes telefon 98 46 45 86.

Jazz i hundre! Tegning av Yngve Anderson, Aftenposten, for ca. hundre år siden.

Et jubileum til

Sent på høsten 1919 oppsto de første norske «jazzband» på studentrevy ved NTH i Trondhjem og på juleball i Frogner skole, Kristiania. Altså er jazzen i Norge (og Frogner) 100 år på denne tid – også en grunn til å feire. Det gjør vi på førjulsmøtet *tirsdag 26. november*, på Schafteløkken fra *kl. 19.00*, med førjulsmat og underholdning. Deltakeravgift kr 250. Påmelding til Elisabeth Solem, elisabeth.solem@get-mail.no eller hennes telefon 98 46 45 86, innen 15. november.

Degrowth og regrowth

er to nye begrep i arkitektur og byutvikling. Det handler om nye metoder for å sørge for bærekraftig byutvikling, om en samfunnsutvikling som ikke sløser med ressurser, men setter kulturell rikdom og sosial rettferdighet foran økonomisk vekst alene. Historielagets nestleder, arkitekt MNAL Erik Collett, samler meningsyttere til samtaler om dette – et tema som vel berører oss alle – på Schafteløkken *tirsdag 18. februar kl. 19.00*.

Årsmøtet 2020

finner sted *mandag 23. mars kl. 19.00 på Schafteløkken* – OBS at det er på en *mandag* denne gang! (skyldes lokaletilgjengelighet). Vi anmoder alle om å betale sin kontering på kr 300 for 2020 innen utgangen av februar. Styremedlemmene Wenche Lie Giæver, Else Espeland, Lasse Tømte, Eva Kvandal, Jan Birger Blom og Bjørn Stendahl står på valg i 2020; de øvrige er valgt for to år, d.v.s. til 2021. Valgkomiteen kan kontaktes; den består av Bjørg Sinding-Larsen, Hanne Stokkeland og Ragnvald Bing-Lorentzen. Det valgte styret konstituerer seg selv.

Spesielle saker som ønskes behandlet, må være styret i hende senest 28. februar. Sakspapirer er tilgjengelige i Tidemandstuen fra 16. mars. Etter årsmøtesakene kommer en lettere samtale (eller enetale); les mer om det i februarnummeret.

Byens fasader

er vårt alles felleseie, husfasadene taler til oss, deres utseender, farger og stilassosiasjoner påvirker oss. Vårt styrevarmedlem, kunsthistoriker Truls Aslaksby, og muligens noen andre (se i februarnummeret), vil ta opp dette til behandling i historielagets møte på Schafteløkken *tirsdag 21. april kl. 19.00*.

Vandring på sydøstre Frogner-ryggen

Som en fortsettelse av høstens vandring fra Rosenborg til Grotten, fullfører vi turen på vår østre Frogner-rygg med den sydøstre delen, fra Grotten til Tjuvholmen. Oppmøte i Slottsparken, utenfor Grotten, Wergelandsveien 2, *tirsdag 9. juni kl. 18.00*. Antrekk: gode sko, men det er ingen lang tur – omtrent halvannen kilometer.

Rehabiliteringsprisen

Med et bra engasjement og stor og frodig variasjon av type søkere, ble Frogner historielags rehabiliteringspris for første gang utdelt i år – se i forrige Kavringen (nr. 94). Nå oppfordrer vi deg, som medlem av Frogner historielag, til å foreslå en god kandidat for 2020!

Prisen kan tildeles hus, anlegg eller bygårder, og formålet er å fremme forbillig rehabilitering innenfor Frogner bydel. Rehabiliteringen skal være til nytte og glede for både beboere/brukere og for omgivelsene. Prisen utgis primært årlig, og objektet skal ha vært realisert i tidsrommet inntil tre år før nominasjonen.

Prisen gis i samarbeid med Frogner bydel, som også har en representant i juryen. Alle i bydelen kan nominere kandidater til prisen. Nominasjoner skal ledsages av en kortfattet begrunnelse på inntil én skriftlig A4-side, samt illustrasjoner/foto og/eller relevante henvisninger.

Bedømmelseskriterier: Det utførte arbeidet skal fremheve husets, anleggets eller bygårdens estetiske og materielle kvaliteter, og ha en positiv innvirkning på strøket.

Innsendelse: Frist for forslag er innen utgangen av januar 2020; forslag sendes til juryens formann, Erik Collett, på e-post til erik.collett@gmail.com, eller til hans telefon 905 24 484.

Innstilling av prisvinner: Gjennomgåelse av søknader og innstilling foretas av fem styremedlemmer i Frogner historielag, og den deles ut ved ett av historielagets arrangementer. Det prisbelønte stedet, gjenstanden eller huset, får en plakett som skal monteres lett synlig mot et offentlig rom eller gate. Informasjon og utdeling av prisen skal vises i «Kavringen», kunngjøres i pressen og i bydelens informasjonskanaler.

EC

Sporområdet på Majorstuen

I Kavringens mainnummer (Kavringen nr. 93) skrev vi om den store regulerings-saken på Majorstuen, «*Detaljregulering Majorstuen knutepunkt og sporområde*», og om historielagets høringsuttalelse, sendt inn i februar. Historielaget støttet Byantikvarens alternativ, der den foreslåtte bebyggelsen ikke ville ha noen vesentlige konsekvenser for områdets øvrige bygningsmiljø. Vi ønsket å vektlegge hva som er best for beboerne, tilhørighet er viktig, man skal kjenne seg igjen, i samklang med det nye og det bestående.

Nå er høringen over, og det er kommet inn et stort antall innspill fra det offentlige, institusjoner og private.

Om selve bebyggelsen mener forslagsstilleren (Ruter) at Byantikvarens alternativ er urealistisk med hensyn til utbyggingspotensialet dette forslaget gir. Men Byantikvaren vil vurdere å oppdatere sitt alternativ, slik at det kan bli med videre i reguleringsprosedyren.

Om infrastrukturen mente historielaget at fjerning av dagens sporområde som en barriere, var positivt, med den nye gateforbindelsen i den nord-vestre delen av planområdet mellom Slemdalsveien og Sørkedalsveien. Denne løsningen ser nå ut til å gå videre i planarbeidet, slik at den såkalte Blindernaksen blir sammenhengende. Dette vil gi en helt ny situasjon med et flott parkdrag og en veldig bra løsning for bydelen. Historielaget syntes at T-banenedganger på begge sider av Kirkeveien ble en god løsning, men at det var viktig at Majorstuen-krysset fortsatt oppleves som et vitalt område, og da mer som en plass og mindre som et trafikkryss. Forslagsstilleren kommenterer at dette er nettopp planforslagets intensjon. Mindre enighet er det om historielagets forslag om å la Majorstuveien bli enveiskjørt, fordi den er trang. Planforslaget har likevel innarbeidet såkalte avbøtende tiltak for den tilgrensende bebyggelsen når det gjelder støy.

Om Vognhallene fra 1922: Historielaget støttet Byantikvaren i å beholde hele byggverket intakt. Her kunne det innpasses ulike kulturformål, undervisning eller fritidsaktiviteter for ungdom. Nå er imidlertid konklusjonen at bare én av vognhallene blir beholdt.

På grunn av sakens kompleksitet, forventes det fristforlengelser for den videre behandlingen. Det vil sannsynligvis bety at saken ikke kommer opp til politisk behandling før etter jul. Historielaget følger i spenning med på utviklingen av et av Oslos viktigste knutepunkt!

Plansaken finnes på Plan- og bygningsetatens nettside, på «saksinnsyn» med saksnummer 201407126.

Erik Collett

Frogner under krigene

Ved Bjørn Stendahl

I et par nummer av Kavringen har vi skrevet om hvordan utenlandske reformer og stridigheter har påvirket vårt nærområde. Vi startet i nr. 89 (mai 2018) med reformasjonen, som førte til at klostergods ble gjort om til krongods (fra katolisisme til kongemakt 1532–37) med etterfølgende privatisering av borgernes fellesmark. Vi berørte tredveårskrigen, som startet i 1618 som stridigheter mellom protestanter og katolikker. I Kavringen nr. 91 (november 2018) skrev vi om svikten i trelasteksporten (blant annet fra Frognerkilen), om den dansk-tyske krig 1625–29, om borgere som fikk privilegier etter å ha hjulpet kongen økonomisk, om Hannibalfeiden 1643–45 og om nye sammenbrudd i trelasteksporten 1665–73.

Den neste krigen som berørte våre nærområder, var *Den store nordiske krig* 1700–1721, med Karl den 12.'s erobringsforsøk i 1716. Men forsøket var kortvarig, vel en måned i mars–april, og vi kjenner ikke til noen følger for vår nærhet – utover at jorder kan ha blitt trampet på av svensk kavaleri og infanteri på sin ferd over Bygdøy, Skøyen, Frogner og bymarken på vei til (gamle) Aker kirke og videre mot Christiania.

Den såkalte Syvårskrigen 1756–63, Revolusjonskrigene 1792–1802 og Napoleonskrigene 1800–1815 berørte neppe vårt nærområde. Men i 1807 ble Danmark trukket inn i Napoleonskrigene, trelasthandelen og kornimporten opphørte, det ble fattigdom og matmangel, til og med for «de høyere klasser». 14. mars 1808 erklærte Danmark krig med Sverige – *Den nordiske krig 1808–14* var i gang.

Krig med Sverige 1808–09

Vel tre uker etter krigserklæringen sendte prins Christian August (president for den norske Regjeringskommissjonen) brev til den danske regenten Frederik VI: – Send mat, ellers er Norge fortapt.

Under de første krigshandlingene 1808–09 ble tolv hundre svenske soldater tatt til fange. Nærmere tusen av dem ble tatt imot på Akershus festning, men mange ble sendt videre til Drammen, Kongsberg, Skien og Bergen. Femti fanger ble ført fra Drammen til Bærums Verk, der Peder Anker trengte hjelp etter høstflommen. Noen ble sysselsatt ved Hærens verksteder i Christiania, andre ble brukt til arbeid for privatpersoner i byen og i Aker. Oppe i Nordmarka er det noe som heter «svenskemuren», anlagt av krigsfanger ved Nordberg gårds utmark. I vår bydel finner vi en mur fra Drammensveien 44 og nedover; den ble bygget av svenske krigsfanger 1808–09, like etter at hoffagent Jacob Nielsen hadde arvet eiendommen (Petersborg).

En «svenskemur» fra 1808–09 i Drammensveien 44–46. Foto: Elisabeth Solem.

I løpet av 1809 hadde alle svenske krigsfanger forlatt Norge. 10. desember 1809 ble det i Jönköping erklært fred mellom Norge og Sverige. Danmark fortsatte å være i krig mot Sverige, men i den norske delen av kongeriket ble det nå ganske rolig. Rolig nok til at man for eksempel kunne grunnlegge et norsk universitet i 1811. Og Oslo Byes Vel ble etablert samme år.

Første verdenskrig

var så den neste urolighet som fikk konsekvenser for vårt land. Men ingen direkte krigshandlinger i Norden. Krigen startet med Østerrike–Ungarns krigserklæring mot Serbia 28.7.1914, fulgt av Tysklands krigserklæring mot Russland fire dager senere, og i løpet av august måned var både Frankrike, Belgia, Storbritannia og Japan involvert.

De største kampene foregikk mellom Tyskland og Frankrike, og i juli–august 1918 innså Tyskland at det ville tape, ba om våpenhvile 6.11. og kapitulerte i Compiègne-skogen 11.11. Men endelig fredstraktat ble først undertegnet i Versailles på sankthansaften i 1919.

Krigen viste seg å bli en profitabel affære for den norske handelsflåten. Etter boligkrakket i 1899 hadde det vært økonomiske nedgangstider, men i 1914 startet oppgangen. Transportprisene steg enormt, særlig etter at «ubåtkrigen» startet i februar

1917. Perioden ble kalt «jobbetiden», det var ville aksjespekulasjoner, og folk ble styrtrike over natta. Sitat fra Per Vogts «Jerntid og jobbetid»: – Vi intervjuet (på Grand kafé) en ung «gentleman» som ikke la skjul på at han til jul hadde vært viser-gutt, men nu var han altså meglar, og på en måned hadde han tjent fem års gasje. Om han måtte få lov til å by oss på et glass?

På Maritimt museum på Bygdøyenes ligger en mine, et minnesmerke fra 1921 over handelsflåten 1914–18. Markante bygninger ble reist: Sjøfartsbygningen 1914–15, for Det Oversøiske Compagnie (Rosenkrantz' gate 22) 1916, Havnelageret 1916–20, DFDS 1918 og Amerikalinjen 1919. I 1918 vant Arneberg og Poulsson arkitektkonkurransen om nytt rådhus. I vår bydel ble Universitetsbiblioteket anlagt 1914–22. Dertil kom det flere fine villaer på Gimlehøyden 1914–19, skipsreder Fearnleys villa i Kristinelundveien 4 i 1915, skipsreder Brydes villa i Kristinelundveien 22 i 1916, Fearnleys villa i Kristinelundveien 20 i 1917, Røde Kors-klinikken 1918, de første deler av «Gimle-komplekset» 1918–19 og IvarAnbygningen (Fr. Stangs gate 22–24) 1919.

Men så fort krigen var over, ble det høykonjunktur og inflasjon, fram til børskrakket i 1920. Jobbetiden var over.

Førnøyelseslivet fikk utfolde seg i Opera Comique i Stortingsgaten 16 fra 1918 – og på Frognerparken Café fra samme år... I 1918 forærte skipsreder Anton Fredrik Klaveness en gave på en halv million kroner (mange penger den gang!) til Christiania Musikforening for å etablere et eget orkester. Foreningen ble i februar året etter omdøpt til Filharmonisk Selskab, og orkesteret hadde sin første konsert 27. september 1919 i Logens store sal. Et jubileum det har vært grunn til å markere denne høsten.

USA hadde meldt seg på et stykke ute i krigen, krigserklæring i april 1917 og første slagseier (ved Verdun) i september 1918. Med de amerikanske soldatene fulgte en del underholdningsmusikere. Mange var afroamerikanere, og ved krigens slutt i 1919, fant en del det best å bli igjen i Vest-Europa. På våren 1919 turnerte det amerikanske «Original Dixieland Jazzband» i England. Dermed kom begrepet *jazz* til Europa – og slo ned som en farsott. Alt skulle være *jazz* det året, og det ble et moteord for alt som var nytt, moderne og hipt. Studentrevyen i Trondheim het ganske enkelt «Jazz», og revyorkesteret (et mandolinorkester) het «The Jazzband». På juleballet til Frogner skole var det et par som «danset jazz». Hvordan denne «jazzen» i Trondheim og på Frogner låt, vet vi ikke. Kanskje vi får høre mer om det på vårt førjulsmøte 26. november?

Lassonløkken – «Bohemprinsessens» barndomshjem

Ved Wenche Lie Giæver

Innerst i Grønnegata, nær Homansbyen, ligger den store gule bygningen, «Lassonløkken», med sin store hage. Huset står nesten uforandret fra den gangen familien Lasson flyttet inn her i 1870. Hun som senere ble kalt «bohemprinsessen», Oda Krohg, var da ti år gammel.

Faren, regjeringsadvokat Christian Lasson, og hans halvt russiske hustru, Alexandra von Munthe af Morgenstjerne, kjøpte huset, som opprinnelig var et landsted. Fordi mangelen på bolig nede i kvadraturen i Kristiania var stor, ble eiendommen nå helårsbolig for familien, og etter hvert ble huset fylt av ti barn, åtte av dem døtre. I sin ungdom fikk de vakre pikene stor oppmerksomhet, og mange beilere.

Oda, døpt Ottilia Pauline Christine Lasson, var den modigste og mest dristige av døtrene. Sammen med søsteren Alexandra, som var nærmest henne i søskenflokken, vanket hun i det beryktete bohemmiljøet i Kristiania, sammen med kjente forfattere og kunstnere som Hans Jæger, Gunnar Heiberg, Edvard Munch og Christian Krohg. Det var i dette miljøet hun fikk tilnavnet «Bohemprinsessen».

Oda var en talentfull maler, men er i ettertid blitt mest kjent som bohemen som gjorde opprør mot datidens strenge kvinnesyn.

Jentene på Løkken vakte berettiget oppsikt. Christian Krohg har fortalt om dette: «Som ung Gut, sytten–atten år gammel, kom jeg hver eneste Aften til Løkken. Der var det fredlyst og høitidelig, som der alltid er i en Skov av hvite Syrener. De fylde hele Løkken med Duft, og midt i al den Duften gik saa de unge, vakre, livsmodige Pigerne.» Christian Krohg malte senere en hagescene fra Lassonløkken med blomstrende syrener.

Oda og Alexandra giftet seg senere med to av tidens store kunstnere, Oda med Christian Krohg og Alexandra med Fritz Thaulow. En tredje søster, Bokken Lasson, var kabaretsanger. Hun ble grunnlegger av «Chat Noir».

Lassonfamilien befant seg i samfunnets toppsjikt, i en kondisjonert embetsmannsfamilie. Men regjeringsadvokaten hadde ikke særlig høy inntekt; de tolv medlemmene i familien bodde på syv værelser i første etasje. I annen etasje bodde farmoren og en ugift tante.

Men alle barna fikk en oppdragelse i pakt med vanlige normer i en embetsmannsfamilie. Jentene ble oppmuntret til å bli gode hustruer og mødre. Christian Lassons replikk da Oda ville gå på malerskole, var: «Ja, du kan jo begynne, – men har du talent, så får du ikke lov.»

Var man talentfull, kunne det bli alvor, og det passet seg ikke.

Det ble musisert mye på Lassonløkken. Odas far var fetter av komponisten og musikeren Halvdan Kierulf, og han spilte i sin fetters kvartett. Familien tilhørte en toneangivende, kulturinteressert krets i byen. Alle barna fikk pianoundervisning, noe som var vanlig i borgerlige familier.

Da regjeringsadvokat Christian Lasson døde i 1893, flyttet Oda og Christian Krohg inn med sine to barn, Nana og Per, og Odas to barn fra et tidligere ekteskap. Der bodde de sammen i fire fredelige år. Per Krohg har beskrevet disse årene som den lykkeligste tiden i oppveksten.

«Bohemprinsessens» barndomshjem ligger i dag vernet bak høye gjerder. Allerede i 1920 kjøpte Kristiania eiendommen med den store hagen til mødre-herberge. I dag er dette en kommunal heldøgnsinstitusjon for mannlige rusmisbrukere med alvorlige psykiske lidelser.

Kilde: Anne Wichstrøm: Oda Krohg.

Lassonløkken, fotografert av Janne Boassen 27.9.2019.

Brød til folket

– Kristiania Brødfabrik 100 år

Ved Knut Are Tvedt

I år er det 100 år siden Kristiania Brødfabrik A/S ble opprettet. Det var både næringsinteresser og helseperspektiver bak opprettelsen, den skulle sikre befolkningen god tilgang på brød. Professor Axel Holst (1860–1931) var en av landets fremste eksperter på vitaminforskning og bekjempelse av sykdommen skjørbuk. Han hilste den nye brødfabrikken velkommen i Morgenbladet: «Et saadant bakeri maa hilses med overmaade stor glæde. Ti enhver maa være enig i at det er brødet, som er den viktigste faktor i folkeernæringen, og at det derfor i første linje er ønskelig at sikre befolkningen et førsteklasses produkt netop av dette fødemiddel.» Han fikk støtte bl.a. fra stadsfysikus Bentzen – ‘stadsfysikus’ var den daværende betegnelsen på det vi nå vil kalle fylkeslege.

Men initiativtakerne ville også drive det som på moderne norsk heter eiendomsutvikling. Fabrikken skaffet seg lokaler hos Nora bryggeri i Pilestredet 75 C – i det vi nå kaller Norabakken. Her startet gründerne også selskapet A/S

Interiør fra Kristiania Brødfabrik, 1932. Foto: Anders Beer Wilse.

Rosenborgkomplekset, og flere av bygningene som senere kom til, var bygd av dette selskapet. Det gjelder bl.a. kontorbygningen langs Rosenborggata og garasjene ned mot Sporveisgata.

Artillerikaptein, senere major, Richard Osmundsen var en av initiativtakerne, og han ble sittende som direktør helt til 1960. Andre sentrale aktører under oppstarten var Freia-sjefen Johan Throne Holst, overlege Yngvar Ustvedt, bakermester Kristian Holgersen og artillerikaptein Harald Hansen. Interessentene ville etablere et moderne bakerianlegg, bygd på fabrikkproduksjon etter vitenskapelige prinsipper. Til fabrikkens hørte da også et laboratorium. I alt disponerte brødfabrikken 6000 m² produksjonslokaler i Rosenborgkomplekset.

Bedriften kom i gang med produksjonen i 1920. Det var harde tider i 1920-årene, med mange arbeidskonflikter og lønnsnedslag. Det tok også tid å skaffe kvalifisert arbeidskraft, bl.a. fordi Bakersvennenes forening en tid blokkerte medlemmene fra å ta arbeid ved bedriften, fordi de ikke fikk organisere seg. Men brød må man ha, og stridighetene løste seg. Kapasiteten ved fabrikkens var stor – det ble i 1920-årene laget 25 000 brød på et åttetimers skift. Senere ble også sortimentet utvidet med et wienerbakeri, et konditori og en liten kjeksfabrikk. Brødfabrikken leverte i perioder over ti prosent av byens brød.

Da tyskerne okkuperte Norge i 1940, kom de til brødfabrikken allerede den 9. april, og forlangte å få levert brød til dagen etter. I den første tiden måtte fabrikkens levere seks tusen brød til de tyske styrkene. Dette måtte gjøres ved bruk av overtid, fordi brødfabrikken allerede hadde faste leveranser til bl.a. de kommunale sykehuse- ne, Rikshospitalet og mange syke- og pleiehjem; leveranser som man ikke kunne stoppe. Senere ble kravene fra de tyske okkupasjonsstyrkene hardere; det ble levert 25 000 brød til tyskerne hver dag. Brødene ble fraktet til et lager i Kingos gate, nederst i Iladalen, hvorfra de ble distribuert til de forskjellige forlegningene i Oslo og

Richard Osmundsen var opprinnelig offiser, men ble administrerende direktør i Kristiania Brødfabrik fra starten og helt til 1960. Foto: Oslo museum.

Aker. Til gjengjeld sørget tyskerne for pålitelige leveranser av mel, og brødfabrikken slapp også stort sett unna strømrasjonering, og hadde enklere tilgang på kull.

Etter krigen ble Kristiania Brødfabrikk etter hvert overtatt av sin primærleverandør av råvarer, Bjølsen Valsemølle, og inngikk som et datterselskap i denne. 14. mars 1981 ble Kristiania Brødfabrik rammet av en stor brann, og anlegget ble total-skadd, men ble gjenoppbygd med nytt produksjonsutstyr og utvidet kapasitet. På det meste ble det produsert 70 000 brød i døgnet, med hovedvekt på loff og kneipp.

Kapasiteten i brødfabrikkene steg generelt på 1980-tallet, og det ble overproduksjon av brød. Samtidig gikk dagligvarene inn i stadig færre og større kjeder, som gjorde produsentene sårbare. Brødfabrikken tapte 25 % av omsetningen på en enkelt kontrakt i 1991, og fabrikken gikk med stort underskudd. Til tross for halvering av bemanningen, besluttet styret å legge ned fabrikken. I januar 1992 ble de siste brødene produsert, og de siste tretti ansatte i Norabakken ble sagt opp. Det var da Orkla som var eier av bedriften.

Nasjonalmuseet på Vestbanen

Vi har lovt å regelmessig bringe et bilde av Nasjonalmuseet inntil det står ferdig. I forrige nummer brakte vi et bilde sett fra nord – ikke spesielt fargerikt, syntes fotografen. Da fikk han høre av en leser at der tok han feil: – Se nært og nøye på fasadesteinene, de er fargerike og levende! Foto: Bjørn Stendahl, sett fra sydøst, september 2019.

Per – tegneren på Skillebekk

Ved Ragnvald Bing Lorentzen

Hvor lenge har jeg sett ham? Aner ikke, men han har vært her i årevis, en av de faste her i naboskapet på Skillebekk.

Han sitter ofte med en kopp kaffe og en røyk på en av benkene foran Baker Hansen. Prater med andre, som også har sitt revir der. Det tok en tid før han og jeg kom i snakk, men nå har vi vært gode «busser» i flerfoldige år. – Hei, Per, sier jeg. – Hei, svarer han, og spør om jeg vil se hva han nylig har tegnet. Det vil jeg gjerne, og opp av en stor, flat mappe trekker han fram noen ark med tegninger, alle med kraftig, presis blyantstrek. Motivene går igjen, det er det nære og alminnelige, som han bruker og omgir seg med: Støvlene, gjerne en stående og en liggende. Skjorten, som henger over en stol. Buksen, som er slengt over et stolsete. Handleposen, plassert på en skammel. Han har også et godt øye for hender, åpne eller lukkede, sett fra forskjellige kanter. Alt er nesten fotografisk gjengitt, med stor nøyaktighet og detaljrikdom. Støvlene virker velbrukte, selv om de tykke gummisålene har beholdt sitt tydelige mønster. Klærne er tilfeldig plassert, ikke noe glansbilde av orden og ryddighet. Plastposen er forsynt med firmamerket til nærbutikken ved siden av bakeren. Og hendene med kraftige lys- og skyggenyanser, der årene på håndbaken er godt synlige.

For noen år siden hadde han en utstilling på et lite galleri i Bærum. Det var de samme motivene, der han kretset over disse dagligdagse gjenstandene. Hvor mange støvler han har tegnet, vet jeg ikke, med de er alle forskjellige og rikt detaljerte. Og hendene sine må han ha studert i timevis for å oppnå den kvaliteten han ønsker.

Men Per Anthony Laland har satt seg større og mer omfattende oppgaver, som han vil feste til papiret. Hans nærhet er ikke bare personlige eiendeler, men også naboskapet han vanker og virker i. Det er hus og gater som utfordrer ham. Han har skaffet seg en lett, liten stol som plasseres på strategiske steder i forhold til objektet han vil tegne. Der sitter han lenge og vel, inntil tegningen av bygningen med sitt naboskap er omhyggelig gjengitt på arket. Nå har han også tatt farger i bruk, kresent, omhyggelig, hvilket avslører hans gode koloristiske evne. Det er etter hvert blitt mange hus og gateløp, spennende på grunn av innlevelsen og detaljrikdommen, slik at vi øyeblikkelig gjenkjenner motivet. Her viser Per Anthony Laland oss sine rike kunstneriske evner.

Ikke rart at det blir oppmerksomhet om hans ferdigheter. Galleri Albin Upp har nettopp hatt en utstilling av hans arbeider, hvor han har fått mange lovord og blitt møtt med begeistring. Et lite skår i gleden er et høyt prisnivå. Han ville ha solgt mer med lavere priser.

Jeg gratulerer Per med en flott utstilling, og sier at han har utviklet seg stort.

– Ja, jeg synes selv jeg har hevet meg, svarer han smilende. Og hevet seg har han, det er imponerende å se hvordan han, som selvlært innen tegnekunsten, har utviklet seg.

Nå ser vi fram til neste utstilling. På galleri Albin Upp får vi høre at de gjerne vil ha ham igjen om et års tid. Så, Kavringens lesere, merk dere navnet: Per Anthony Laland.

Sukkertøy, kaviar, bakkøl, rottehaler, tørringer og knott ...

Om å vokse opp på Frogner under siste verdenskrig.

Av Harald Julsrud

Jeg er født i 1938, og vokste opp i Fritzners gate 19. Det er inngangen ett hakk opp fra Bygdøy allé. Nedenfor, i Fritzners gate 21, var det før krigen stortingsmannspensjonat. Der bodde det bare menn. Det var jo da utenkelig at damer skulle sitte på Stortinget.

Da tyskerne invaderte Norge, tok de dette huset i bruk som bolig for tyske offiserer, så hele krigen sto det væpnet tysk vakt foran døra. Kanskje hadde han små barn hjemme i Tyskland, for han ønsket å gi oss barn sukkertøy. Men det gikk ikke; vi hadde fått streng beskjed hjemmefra om ikke å ta imot noe fra fienden! Dette forsto han tydeligvis etter hvert, for en dag marsjerte han med geværet ved akselen ned til fortauet og la sukkertøyene på fortauskanten der. Da kunne jo vi ungene bare gå å «finne dem» der. Ganske lurt, og dette gjentok seg mange ganger. Søtsaker var ellers virkelig mangelvare under krigen.

Tyskerne som bodde i Fritzners gate 21, følte seg ikke trygge nok i kjelleren der når flyalarmen gikk, så de fikk bygd seg en egen bunker i den delen av bakgården som var inngjerdet, og tilhørte Frogner kirke. Denne delen av bakgården kalte vi ungene «Kjærkehagan» når vi lekte sammen. Men når vi snakket med våre foreldre, het området Kirkehaven.

I kjelleren til Fritzners gate 21, den ble altså ikke brukt som tilfluktsrom, var det noen oppfinnsomme sjeler som etablerte en liten kaviarfabrikk, basert på torskerogn. Av og til klasket de en klatt kaviar på et flak avisapir, og ga det til oss småungene. Enten slurpet vi det i oss der og da, eller vi tok det med hjem og fikk det på brødskiva. Det var rasjoneringskort på nesten alt mulig. Både far og mor sluttet å røyke, for da kunne de bytte tobakksmerker i merker for noe mer nyttig. Jeg husker at for ett brødmerke kunne vi få et stykke av en brun, nokså hard kake, med litt sukkerglasur oppå. Det var virkelig stor stas når vi en gang iblant fikk kjøpe den, på kaféen «Charment», skrått over gata på hjørnet mot Bygdøy allé.

På folkemunne het kaféen bare «Sjarmen», og her holdt den nokså beryktete Frognerbanden til. De var jo mye eldre enn oss, og vi hadde stor respekt for dem. Jeg husker en gang en gutt, som var mindre enn meg, hadde pådratt seg deres vrede. Da holdt et bandemedlem ham rundt anklene med hodet ned fra en veranda i tredje etasje!

Rundt hjørnet for der de tyske offiserene bodde, var det først Dampkjøkken, og så melkebutikk opp mot kirken. Det er der det nå er kirkestuer. Tilsvarende på den andre siden av kirken, hadde Kroken butikk med frukt, grønnsaker og poteter.

Hver gang det var flyalarm, måtte vi ned i et tilfluktsrom som var innredet i kjelleren. Det vil si: det var rullerommet, der det var satt inn benker, samtidig som veggene var forsterket med kraftige tre-søyler, og taket med tilsvarende tverrbjelker. Her samlet da alle familiene i oppgangen seg hver gang flyalarmen gikk. De vil si: minus

en familie som var nazister. De forsøkte seg en eneste gang, men ble «frosset fullstendig ut», da ingen ville snakke med dem.

Vi andre ble veldig godt kjent, både på godt og mindre godt. Det viste seg snart at ofte var det en ektemann som ikke innfant seg, bare kona. Det betydde at han var hos elskerinne sin. I sin fortvilelse begynte kona å bli litt vel glad i bokkøl. Men så syntes hun det var veldig flaut stadig å gå i melkebutikken hvor de også solgte øl. Dermed sendte hun meg av gårde med en lapp hvor det sto hvor mange bokkøl jeg skulle handle for henne «på krita». Når så ektemannen innfant seg igjen, måtte han nærmest gå spissrotgang i melkebutikken og betale konas ølgjeld. (Jeg må innrømme at den egentlige sammenhengen her forsto jeg først flere år seinere.)

Under hele krigen opplevde vi bare én litt dramatisk episode: Dattera til naboene over gangen var med i Siviltforsvaret, og da eksplosjonene på Filipstadkaia fant sted, kom hun med noen forslåtte og blødende nordmenn. De ble gitt akutt førstehjelp med bandasjer og smertestillende i kjelleren vår, før Røde kors-personell kom og hentet dem.

Under krigen var det vedstabler nesten over alt – i kjelleren og ikke minst i bakgården. Her trivdes rotter og mus. For iallfall å dempe rotteplagen, ble det innført en slags «skuddpremie» på disse smågnagerne. Det betydde at politiet betalte to øre (tror jeg det var) per muse- eller rottehode vi brakte til politistasjonen. To øre høres ikke mye ut, men husk at en barnebillett på trikken samtidig kostet fem øre. Dette ble litt av en inntektskilde for oss gutta. Det eneste problemet var å få lurt våre mødre til å gi oss en liten bit ost eller fleisk, som vi kunne sette på fella. Stort sett gikk dette greit, men vi hadde alltid med oss et balltre i tilfelle rotta ikke døde med det samme.

Apropos balltre, så var det å slå langball en lek hvor vi gutta oftest måtte få med noen jenter for å kunne stille to fulle lag. Ellers lekte gutter og jenter mest hver for seg. Jentene krittet opp og hoppet paradiset. Vi gutta kastet på stikka. Det vil si: vi kastet ikke myntene mot ei stikke, men vi kalte det det. Vi kastet myntene mot en vegg.

Et vennepar av mine foreldre bodde til høyre ved enden av Gimle terrasse, i en leilighet med flott utsikt. Dattera deres, Baby Phil, var aktivt med i Milorg. Hun hadde radiomottaker, skrive- og stensilmaskin, samt ubrukte doruller. Hun tok imot nyheter fra London, de stensilerte hun opp og puttet inn i dorullene. Så ble jeg sendt av gårde for å hente og viderebringe doruller. Jeg fikk med meg fire doruller: én skulle til en vennefamilie i Sophus Lies gate, én til noen i Mogens Thorsens gate, så til noen i Kruses gate, og den siste til mine foreldre.

Det ble jo en del gåing, men under krigen var det lite trafikk. Tyskerne hadde begrenset tilgang på olje, og da gikk all bensin og diesel til krigskjøretøy. Sivile biler gikk med såkalt generator – en sylindrisk «ovn», som gjerne var plassert foran på utsiden av bilen. Den ble fylt med knott (= små, korte vedkubber på størrelse med en liten knyttneve). Disse ble så brent ved en ufullstendig forbrenning. Deretter gikk gassen/røyken (en blanding av CO og litt metan) fra generatoren inn i bilmotoren, hvor den fullstendige forbrenningen fant sted, og drev bilen framover. Enkelt og genialt.

Ettersom matmangelen var stor, ble den lille forhaven foran vår oppgang delt rettferdig inn i små bed, så hver leilighet fikk sitt, hvor vi dyrket gulrøtter, neper, reddiker o.l. Dessuten hadde far ordnet med leie av et pottit-jorde til venstre på veien opp mot Sognsvann, der vi dyrket egne poteter.

Jeg begynte så vidt på skolen under krigen. Det var da stor rift om å få begynne,

så for å få lov, gikk vi gjennom en såkalt ikke-verbal IQ-prøve. Vi måtte da for eksempel finne visse mønstre på figurene, og fylle inn noen puslespill-liknende bilder. Jeg husker ikke mye av det hele, men at jeg stadig ergret meg når «frøken» sa vi måtte bla om, og jeg ikke var ferdig. Vel, vel, jeg gjorde det iallfall såpass at jeg fikk begynne i første klasse i det tidligere banklokalet på hjørnet av Thomas Heftyes gate og Balders gate. Tyskerne hadde jo gjort Uranienborg skole om til militærforlegning.

Jeg fikk en ganske solid pappransel til skolebøker o.l. Og oppi den lå også et veldig fint tre-penal i to «etasjer». I øverste etasje, med skyvelokk hadde jeg blyanter, blyantspisser og viskelær. Nedentil var det penneskaff, pennespplitter og pennetørker.

De første årene hadde vi en streng frøken fra Vestlandet. Korporlig avstraffelse var vel ikke forbudt den gang, så når vi hadde gjort noe galt, måtte vi legge hendene på pultkanten mens hun klasket til hendene våre med en linjal. Men så var det naturlig nok en av gutta som så sitt snitt til å dra til seg hendene så hun bommet. Da ble hun så sint, at hun slo linjalen i pulten så hardt at stålkanten på den spratt løs – og linjalen var ødelagt.

På skolen hadde vi også med oss suppespann. I løpet av skoledagen fikk vi nemlig utdelt enten svenske- eller danskesuppe. Det var en gave fra våre skandinaviske fordi nøden var større hos oss enn hos dem.

Endelig kom frigjøringen i 1945. Den 5. mai satt jeg og gjorde lekser, mens mor var ute på verandaen og så ned mot Bygdøy allé, hvor hun oppdaget at folk gikk med norske flagg og hadde begynt å juble. Hun sa at i dag behøvde jeg ikke gjøre lekser, og så fant hun fram et lite flagg, som vi hadde lurt unna under krigen, og sendte meg ut med det. Ganske rart, utenfor Fritzners gate 21 sto fortsatt den væpnede tyske vak-

På skolen hadde vi også med oss suppespann. I løpet av skoledagen fikk vi nemlig utdelt enten svenske- eller danskesuppe. Det var en gave fra våre skandinaviske naboer, fordi nøden var større hos oss enn hos dem.

bodde nemlig den eneste nazisten i oppgangen.

Vi var så heldige at far hadde kontor på Karl Johan, omtrent rett over der Tanum ligger i dag. Der sto vi da kronprins Olav og Max Manus kom kjørende opp mot Slottet. Det var en rent sydlandsk stemning blant befolkningen. «Gutta på skauen» kom fram med stenguns og armbind. De færreste hadde jo fått tak i uniformer. Men de var overmåte populære. Vilt fremmede damer omfavnet dem på gata.

Lang tid i forveien hadde far fått time på Ullevål for grønn stær-operasjon, så vi var mye der oppe like etter selve frigjøringsdagen. Der var også en såkalt «red beret». The red berets var et kompani britiske elitesoldater, som hadde gjort en innsats under landgangen på nederlandske Walcheren. Og så var det altså en av disse elitesoldatene som hadde fått en splint i øyet. Den hadde de nå plukket ut på Ullevål. Der lå han så til observasjon på samme rom som far. Dit kom mange av hans kolleger, og fortalte om all festingen og de «galne» norske jentene i by'n. Så plutselig en morgen var han borte. I løpet av natta hadde hans red berets-venner hentet ham ut gjennom vinduet i første etasje.

Tilbake til Frogner: Bunkeren til de tyske offiserene sto flere år etter krigen i bakgården vår og ble brukt av Kroken Frukutbutikk til lager for frukt, grønnsaker og ikke minst poteter, men ble til slutt sprengt i filler og jevnet med jorden. Det var vel Frogner kirke som trengte områder, når biler skulle kjøre rundt kirken. Den lå jo i Kjørkehagan...

På Gimle kino med Rachel Grepp

Ved Elisabeth Vislie

Da Gimle kino åpnet 23. august i 1939, altså for åtti år siden, var det en feiring med stor festivitas, og referater i hovedstadsavisene dagen etter. Vertinnen for kvelden het *Rachel Grepp* (1879–1961); hun var styreleder i Oslo kinematografer den gang, og en av dem som bidro til den store kinosuksessen i hovedstaden i mellomkrigstiden.

Hvem husker Rachel Grepp i dag? Ikke så mange kanskje, men i mellomkrigstiden var hun en av byens store kvinner, hun satt i byens formannskap, i utallige styrer og utvalg, og var dessuten en kjent journalist og redaktør i Arbeiderbladet. Som medlem av kinostyret, hadde hun vært med på å åpne mange kinoer i hovedstaden, men åpningen av den moderne Gimle kino, var sikkert en av de gjeveste. Referatene forteller at det var en meget stolt styreleder som kunne åpne den stilfulle funkis-kinoen med 259 plasser, utformet av osloarkitekten Ragnvald Tønsager.

Rachel Grepp lofte de fremmøtte at Gimle kino var ment å være en kino for kvalitetsfilmer, slik den jo også i alle år har vært. Like stolte var sikkert også de fremmøtte, mange av dem representanter for byens styre og stell. På plakaten sto den amerikanske filmen *Annen fiolin* med Norges store skøyteheltinne, Sonja Hennie, i hovedrollen. En norsk stjerne med en hovedrolle i en Hollywood-film var ikke hverdagskost for kinogjengerne.

Gimle kino var den attende kinoen i rekken av byens kinoer i 1939. Mellomkrigstiden var kinoenes tiår, og etter at Oslo kommune overtok kinodriften i hovedstaden i 1926, kom det fart i utbyggingen; kinoer ble bygget både i sentrum og på begge sider av Akerselva. Rekken av nye kinoer var lang, Ringen, Colosseum, Rosenborg, Scala og Saga var alle kinoer som hadde åpnet de siste årene. Rachel Grepp hadde sittet i styret for Oslo kinematografer siden 1927, og som formann, som de sa den gang, fra 1935. Oslokinoene var bare ett av hennes mange kommunale hjertebarn.

En populær kinostyreleder

På denne sensommerkvelden i august 1939, og bare noen dager før andre verdenskrig brøt ut, hadde folk strømmet til den nye kinoen på toppen av Bygdøy allé for å delta i begivenheten. Mens et spent publikum spiste sjokolade, som de kunne kjøpe fra de stilige «Freia-guttene» i sine røde uniformer, og ventet på åpningstalen til kinostyrets leder, kunne de samtidig lytte til musikk, der en stram marsj flommet ut fra høytaltarene. «Var det inntogsmarsjen fra Aida – eller hyldningsmarsjen fra Jorsalfar, ble det hvisket rundt om blant de fremmøtte», slik Aftenposten skrev i sitt referat dagen etter.

Styrelederen selv, Rachel Grepp, sto bak sceneteppet mens hun ventet på å slip-

pe til med sin tale, hun var rolig og konsentrert som alltid. Den kjente oslokvinnen var en erfaren taler etter mange år i arbeiderbevegelsen, ofte omtalt som «den lille, store kvinnen» i Arbeiderpartiet, fordi hun var så liten av vekst, men så stor i sin mangfoldige gjerning. «En av byens mødre» kalte ordfører Rolf Stranger henne, da hun fikk tildelt St. Hallvard-medaljen i 1956, respektert og avholdt som hun var. Arbeiderpartiet var alltid hennes parti; der satt hun sentralt i partiets kvinnesekretariat i mer enn førti år.

At hun var en populær kvinne i hovedstaden, viser referatet fra Aftenposten dagen etter: «Så gikk det lysegrønne teppet på Oslos nyeste kino til værs, og der – på scenen altså – stod Rachel Grepp. Som vanlig. Likesom vi med årene har vennet oss til Axel Otto Normann (teatersjef ved Nationaltheatret 1935–41 og 1945–46, red.anm.) med laurbærkrans på Nationaltheatrets scene ved festlige anledninger, har vi nu vennet oss til Rachel Grepp ved hver ny innvielse. Altså, kinostyrets udmerkede kvinnelige formann kom med den obligatoriske redegjørelse for kinoens tilblivelse og takk til de leverandørene som hadde vært med på innredningen, hvorefter hun lovet publikum at Gimle utelukkende skulle vise filmer på et høyt nivå, men derfor naturligvis ikke kjedelige». Slettes ikke en dårlig kommentar fra en avis som tilhørte den diametralt motsatte siden i politikken.

Skipsrederdatter

Rachel Grepp var skipsrederdatteren fra Bergen; hun hadde valgt sosialismens vei fremfor overklasselivet i hjembyen. Hun bosatte seg i hovedstaden sammen med ektemannen Kyrre Grepp, som ble en legendarisk formann i Arbeiderpartiet fra 1918 til han døde i 1922. Enken fortsatte, sammen med parets fire barn, med familiens felles store livsprosjekt, kampen for et sosialistisk samfunn; hun tvilte aldri, og hun ga aldri opp, slik som hun aldri ga opp å gjøre hovedstaden til et bedre sted å bo i for alle. Hennes mål var et samfunn «der det skulle være rom for alle og nød for ingen.» Dette var hennes livsoppgave.

I de fleste årene bodde familien Grepp i en stor trevilla høyt oppe i Majorstuveien (nummer 18); siden flyttet hun med barna til «det engelske kvarter» i Halvdan Svartes gate, før hun valgte å flytte «nærmere sine egne», over Akerselva, der hun bosatte seg i en OBOS-blokk i Bentsebrugata. Ved siden av sitt sterke politiske engasjement og sitt yrkesliv i pressen, levde hun et dramatisk liv med store sorger og voldsomme påkjenninger, men kampen for sine store visjoner ga hun aldri opp; hun var en aktivist, og bidro gjerne ute på gaten når det var nødvendig.

Kinodrift ga gode inntekter

Premierefilmen Oslo kinematografer hadde valgt ut til den store åpningen, var som sagt, «Annen fiolin», med Sonja Hennie i hovedrollen, en film som pressen for øvrig ga utmerket kritikk. To år tidligere hadde Rachel Grepp, i egenskap av styreleder i Oslo kinematografer, sittet ved siden av Sonia Hennie på Colosseum kino, da skøytedronningen hadde kommet hjem for å være til stede på norgespremieren til sin egen film «På glattisen», også det en stor begivenhet i hovedstaden.

Rachel Grepp var oslokinoens suksesskvinne, hun bidro til en utrolig utvikling for den kommunale kinodriften i hovedstaden. Hennes kollega og venn fra Arbeiderbladet, Kristoffer Aamot, ble ansatt som kinodirektør i 1934, og sammen bidro de også til at overskuddet fra det populære kulturtilbudet gikk pent tilbake til

byens innbyggere. Som medlemmer i bystyret sørget de for at sykehusene fikk sitt, Rachel satt også i sykehusstyret, hun visste hva byens syke hadde behov for, på samme måte som store summer gikk til byggingen av Vigelandsparken, der også Rachel og Kristoffer Aamot satt i komiteen. Selv om kritikken av måten inntektene ble fordelt, til tider ble diskutert, og filmfolket protesterte mot at kinoinntektene gikk til sosialvesenet, i stedet for til produksjon av nye filmer, var det totalt sett politisk enighet om fordelingen av inntektene.

Fredet

Gimle kino har gjennom åtti år bidratt til det varierte kinotilbudet i hovedstaden, og selv om flere kinoer er nedlagt, og Oslos kommunale kinodrift er gått over på private hender, har Gimle holdt stand som kvalitetsfilmenes kino nummer én. I 2016 ble kinoen forsøkt nedlagt, nye eiere av gården i Bygdøy allé ville bruke den høyst elskete kinoen til noe annet, men heldigvis kjente bystyret sin besøkelsestid, og våren 2019 ble Gimle kino totalfredet.

Rachel Grepp ville helt sikkert ha gledet seg like mye som byens tidligere så markante kinosjef i Oslo kinematografer, Ingeborg Moræus Hanssen, da Gimle kino ble vedtatt totalfredet. Hun uttalte nemlig til nettavisen Vårt Oslo: «Hadde Gimle kino blitt lagt ned, hadde jeg lenket meg fast utenfor». Og hadde Rachel Grepp vært her da, ville hun helt sikkert blitt med i lenkegjengen til Moræus Hanssen; begge var to flotte representanter for den kommunale kinodriften som ikke lenger er.

Elisabeth Vislie er journalist og forfatter, og har blant annet gitt ut boken *Ved fronten – Gerda Grepp og den spanske borgerkrigen* (2016). Nå arbeider hun med biografien om hennes mor, Rachel Grepp, med arbeidstittelen *Den røde rederdatteren*.

Gamle Oslos historie

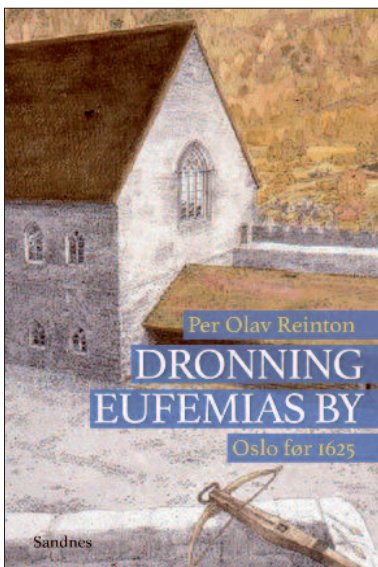
Ved Knut Are Tvedt

En ny bok om Oslos middelalderhistorie er kommet ut i høst. Det er journalisten Per Olav Reinton som har skrevet den. Han er leder av Gamlebyen historielag, og har tidligere også skrevet om middelalderen.

«Dronning Eufemias by» tar for seg byens historie fra starten og helt til Oslo nærmest ble nedlagt etter bybrannen i 1624 og byen gjenreist på vestsiden av Bjørvika som Christiania. Tittelen henspeiler på byens storhetstid akkurat i de årene dronning Eufemia var gift med kong Håkon 5. Magnusson – som skal ha startet byggingen av Akershus festning og var den første man regner med benyttet Oslo som hovedstad. Håkon Magnusson var den siste kongen av Sverre-ætten, og da han døde uten mannlige arvinger i 1319, ble den lange unionstiden innledet – den som varte helt til 1905.

Reinton påpeker at Oslo i høy middelalderen var et sentrum i et rike som var en betydelig kraft i Nord-Europa. Byen var relativt rik og hadde en av de tetteste andeler av klostre og kirker i tiden før Svartedauden slo til rundt 1350. Dronning Eufemia kom fra Tyskland rundt år 1300, og skal ha brakt med seg sitt store bibliotek, som skal ha vært svært omfattende etter datidens målestokk. Reinton påpeker også at det var nær kontakt mellom Oslo og byer lenger øst i Europa. Spesielt interessant er beskrivelsen av samhandelen med Bysants.

Etter reformasjonen ble veldig mye i det gamle Oslo ødelagt, og etter at byen ble flyttet til Christiania, forsvant resten. Kirkene ble revet, bøkene ble ødelagt; alt som minnet om storhetstiden og dens forbindelser til Bysants, ble fjernet. Reinton hevder at få steder ble så rasert og ødelagt som Oslo i tiden etter reformasjonen.

Per Olav Reinton: Dronning Eufemias by, Svein Sandnes forlag 2019, kr 198.

Quiz

Ved Knut Are Tvedt

Her er en ny runde med Oslo-quiz! Svarene står på side 31.

1. I perioden 2006-08 ble en tidligere nedlagt holdeplass midlertidig gjenåpnet som endestasjon på Kolsåsbanen mens den var under ombygging. Hva het den?
2. Det er flere steder som heter Amalienborg, men leiegården med dette navnet fra 1903 ligger ikke så langt fra vår bydel. Hvor ligger den?
3. I fjor ble en statue av Jens Evensen (1917–2004) avduket: Hvor? – og hvem har laget den?
4. Høyre fikk 43 prosent av stemmene ved valget til bydelsutvalget Frogner; hvilket parti ble nest størst?
5. Hvilket parti kom inn i Frogner bydelsutvalg for første gang ved valget nå i høst?
6. Et annet parti som mistet mandatet i bydelsutvalget ved forrige valg, kom tilbake med et mandat ved dette valget. Hvilket parti?
7. Prinsesse Ingrid Alexandra ble konfirmert i høst, og fikk en spesiell navnegave av regjeringen, som endret navn på hva fra hva til hva?
8. Oslos kanskje mest spektakulære nybygg i år er Orkla City. Hvor ligger det?
9. Hvor i Oslo holder Redningsselskapet til?
10. Forfatteren Per Olav Reinton er nå aktuell med en ny historiebok om Oslo. Hva heter den?
11. Hvilken stilling har Siri Gauthun Kielland fått nylig?
12. Hva heter den nyopprykkete Oslo-klubben i kvinnes toppserie i håndball?
13. Klubben i forrige spørsmål er en sammenslutning av topphåndballen i to klubber. Hvilke?
14. Etter å ha bodd på Frogner i 49 år, har denne kulturpersonligheten nå forlatt bydelen og flyttet nær Sagene. Hvem?
15. Det produseres en egen akevitt som inneholder destillat av granskudd fra Nordmarka. På ekte linjeakevitt-vis er akevitten fraktet på ski fra Stryken til Skansebakken via Kikut. Hva er produktnavnet på akevitten?

Hvor står vi?

– Takk for disse oppgavene! skrev Jardar Seim. – I dag begynte jeg å tenke gatenavn, siden de var nevnt først. Men da jeg så den siste setningen om dikteren, ble tenkingen om gatenavn avbrutt. Det er jo ikke så mange diktere som sitter et eller annet sted i bydelen og ser på oss. Så en ekstra takk til Welhaven! Og gatenavnene fikk være med som kontroll på at oppgaven var løst.

– Skrivebordsøvelse! skrev Anne Louise og Anders C. Fougli. – Det er vel ikke så mange flere statuer i bydelen hvor personen sitter! I alle fall ikke så godt som salige Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven. Vi venter på neste oppgave som kanskje kan bringe oss rundt i bydelen. I mellomtiden får vi finne ut hvor mange «sittende skulpturer» som faktisk finnes i bydelen.

– Welhaven har sittet på Riddervolds plass siden 1908, informerte Lise Hauge oss om.

Riktig løsning var altså at vi sto på Riddervolds plass, i krysset mellom Skovveien, Briskebyveien, Camilla Collets vei og Riddervolds gate. Det var flere som svarte, og en rettferdig trekning ga premie på tre Flax-lodd til *Valborg Skovholt*, Halvdan Svartes gate 12, 0268 Oslo. Gratulerer! – og her er en ny nøtt:

Som vanlig står vi i et gatekryss. Spesielt denne gang er at den ene gaten gjør en krok på seg akkurat her. Både østover og vestover ser vi et par gule trehus, som begge har spesielle historier. Lengst mot øst ser vi inn i 1890-tallsbyen; lengst mot vest skimter vi et herskaps hus fra 1912 og en barnehage. Nordover ser vi en broket bebyggelse med grå nybarokk, rød teglfunkis og hvit modernisme – og en park i enden. Sørover er det mange 1890-talls bygårder – før utsynet ender i villaer; trær og Nesodden. Det er også en spesiell grunn til at vi har valgt akkurat dette krysset – men det sier vi ikke bort; da kan det bli for lett...

Hvor står vi? Send svaret til Kavringen – med oppgitt navn og postadresse – gjerne på e-post rett til redaktøren (se e-postadresse side 2) – og vi sender en premie på tre Flax-lodd til én av dere.

Svar på quiz (fra side 29):

1. Husebybakken.
2. Skøyen, ved trikkeholdeplassen (Nedre Skøyen vei 18).
3. I Ruseløkkveien nedenfor Vikaterrassen. Harald Wårvik.
4. MDG 16,1 prosent.
5. Rødt.
6. SV.
7. Hengsåsen naturreservat er omdøpt til Prinsesseåsen naturreservat.
8. På Skøyen, Drammensveien 149–151 og Askekroken 2.
9. Sollerudstranda; båtene ligger langs Lysakerelva.
10. «Dronning Eufemias by».
11. Hun er ny direktør i Plan- og bygningsetaten.
12. Aker Topp håndball.
13. Njård og Ullern.
14. Ellen Horn.
15. Markavitt.

Musikklivet under okkupasjonen

Harald Herresthal takker for hyggelig og fin omtale i Kavringen av sin bok om Musikklivet i Oslo 1940–1945. Han merket seg at vi ikke gikk særlig inn i relasjonene til Frogner – og vil gjerne supplere med at «den mye omtalte Theodor Steltzer hadde møter med motstandsbevegelsen i leiligheten til Ole Bøhns foreldre i Mogens Thorsens gate 4, og at han var fadder i Frogner kirke til Oles søster. Det er også spesielt at Sandvolds misjonskantate, til tekst av Ronald Fangen (forbudt av NS) ble urfremført i kirken, og at det ble holdt tyske kirkekonsserter der, mens prestene hadde konspirative møter om kirkekampen. Jeg vet det er mange detaljer, og vanskelig å legge merke til alt, men Frogner var et sentralt område for både musikk og motstand.»

Huskeliste

Lørdag 12. oktober:

Feiring av Frogner historielags 25-årsjubileum på Schafteløkken – med forutgående vandring fra Solli plass kl. 14.00. Se side 8.

Tirsdag 26. november:

Førjuls møte på Schafteløkken kl. 19.00. Tema: Jazzen i Norge er 100 år!

Tirsdag 18. februar, 2020:

Degrowth og regrowth – om bærekraftig arkitektur og byutvikling. På Schafteløkken kl. 19.00.

Mandag 23. mars:

Årsmøte på Schafteløkken kl. 19.00 – med påfølgende lett innslag – se i februar-nummeret.

Tirsdag 21. april:

Byens fasader – ved Truls Aslaksby m. fl. – på Schafteløkken kl. 19.00.

Tirsdag 9. juni:

Vandring på sydøstre Frogner-rygg, fra Grotten til Tjuvholmen. Oppmøte i Slottsparken, utenfor Grotten, Wergelandsveien 2, kl. 18.00.

For detaljer om våre arrangementer: *se side 8–9.*

Bli medlem av historielaget

– eller til deg som selvsagt er medlem: Verv et medlem!

Medlem blir man ved ganske enkelt å sende kr 300 til Frogner historielag, Tidemands gate 44, 0260 Oslo, bankgirokonto nr. 1607 57 61256. Husk å skrive fullt navn og adresse og merke meldingen *Kontingent*. Historielagets e-postadresse er post@frognerhistorielag.no.

RETURADRESSE: Frogner historielag, Tidemands gate 44, 0260 Oslo.

<utformes som annonser i rammer:>

Kjære medlemmer

For lettere å nå ut til medlemmene med informasjon og meldinger om våre arrangementer, ønsker vi å oppdatere vårt adresseregister med e-post og telefon/mobilnummer. Vennligst send en e-post med ditt navn til else.espeland@gmail.com eller sms til 91 58 78 13.

Kavringen på nett

Historielagets blad er digitalisert og finnes på Nasjonalbibliotekets hjemmeside www.nb.no.

Gå inn på nettadressen og søk etter **Kavringen**, og dere kan lese alle eldre nummer av bladet (foreløpig t.o.m. nr. 76 – februar 2015).

<tjukk skillelinje>

Kontingenten på kr 300 betales til bankkontonummer 1607 57 61256.

Merk betalingen med **Kontingent – og fullt navn og adresse.**

Takk for hjelpen!

Medlemskontingent 2019
Frogner historielag

Et nytt aktivt medlemsår er startet – velkommen til å betale kontingent!

Kontingenten **kr 300** betales til bankkontonr. 1607 57 61256
innen utgangen av februar.

Viktig: Merk betalingen med **Kontingent – fullt navn og adresse.**

Utgåtte tekster:

<txt:>

Hans Petter Lien, representant for Josefines gate 30, mottok rehabiliteringsprisen for 2019. Foto: Wenche Mohr.